

دراسة تحليلية لمسرحيتي "العقدة" و "نحو الفجر" للأديب كمال بياتلي

م.م. نور صباح عبد الرزاق

جامعة كركوك، كلية التربية للعلوم الإنسانية، قسم اللغة التركية،

(ORCID ID: : 0009-0001-6728-9270). noorsabah@uokirkuk.edu.iq

المخلص:

يُعدّ المسرح التركماني العراقي من أكثر الوسائل حيويةً في نقل التراث الثقافي العريق والذاكرة الاجتماعية لمدينة كركوك والمناطق الأخرى إلى يومنا هذا عبر فنون الأداء. تُخضع هذه الدراسة مسرحيتين للأديب كمال بياتلي، وهو أديب غزير الإنتاج الأدبي في الأدب التركماني العراقي الحديث، وهما "العقدة" 2010 و "نحو الفجر" 2006، لتحليل النص المسرحي من ناحية الموضوع و الحكبة أي العقدة والشخصيات المسرحية والمكان. تتناول مسرحية "العقدة" الفوضى الناجمة عن التوق إلى السلطة والمصالح الفردية في البنية الاجتماعية باستخدام تقنيات المسرح المختلفة، بينما تُجسّد مسرحية "نحو الفجر" الضغوط الخارجية التي تواجهها مدينة كركوك، والتهديدات التي تُحقق بسلامة أراضيها، ونضال شعبها للحفاظ على هويته الوطنية من خلال شخصيات رمزية. يهدف هذا المقال إلى الكشف، من منظور تحليلي، عن العلاقة بين نتاجات كمال بياتلي المسرحية والواقع الاجتماعي والثقافي لتركمان العراق، وصمودهم من أجل الحفاظ على وجودهم وهويتهم الأدبية والثقافية.

الكلمات المفتاحية: الأدب التركماني العراقي الحديث، المسرح التركماني العراقي، كمال بياتلي، "العقدة"، "نحو الفجر"، تحليل.

kemal beyatlı'nın düğüm ve şafağa doğru adlı piyesleri üzerine bir inceleme

Öğr. Üyesi. Nur Sabah Abdürrezzak, Kerkük Üniversitesi, İnsanî Bilimler

Eğitim Fakültesi, Türkçe Bölümü, noorsabah@uokirkuk.edu.iq (ORCID ID:

0009-0001-6728-9270).

Özet

Irak Türkmen tiyatrosu, Kerkük'ün köklü kültürel mirasını ve toplumsal hafızasını sahne sanatları aracılığıyla günümüze taşıyan en dinamik mecralardan biridir. Bu çalışmada, çağdaş Irak Türkmen edebiyatının üretken kalemlerinden Kemal Beyatlı'nın *Düğüm* (2010) ve *Şafağa Doğru* (2006) adlı piyesleri; konu, olay örgüsü, şahıs kadrosu ve mekân unsurları bağlamında akademik bir tahlile tabi tutulmaktadır. İncelenen eserlerden *Düğüm*, iktidar hırsı ve bireysel çıkarların toplumsal yapıda yol açtığı karmaşayı meta-tiyatro tekniğiyle ele alırken; *Şafağa Doğru*, Kerkük'ün maruz kaldığı dış baskıları, toprak bütünlüğüne yönelik tehditleri ve halkın millî kimliğini koruma çabasını sembolik karakterler üzerinden dramatize etmektedir. Bu makale, Beyatlı'nın dramatik yapıtlarının Irak Türkmenlerinin sosyo-politik gerçekliği, varlıklarını koruma mücadelesini ve edebî kimliğiyle olan bağını bilimsel bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı, Irak Türkmen Tiyatrosu, Kemal Beyatlı, "Düğüm", "Şafağa Doğru", İnceleme.

an examination of kemal beyatlı's plays titled düğüm and şafağa doğru

Noor Sabah Abdulrazzaq, Kirkuk University, Faculty of Humanities Education,

Department of Turkish Language, noorsabah@uokirkuk.edu.iq (ORCID ID:

0009-0001-6728-9270).

Abstract

Modern Iraqi Turkmen theatre is one of the most dynamic mediums that carries Kirkuk's deep-rooted cultural heritage and collective memory into the present through the performing arts. In this study, two plays by Kemal Beyatlı, one of the prolific voices of contemporary Iraqi Turkmen literature "Düğüm" 2010 and "Şafağa Doğru" 2006" are subjected to academic analysis in terms of theme, plot structure, character ensemble, and spatial elements. Among the examined works, Düğüm addresses the chaos caused by power ambitions and individual interests within the social fabric through the technique of meta-theatre, while "Şafağa Doğru" dramatizes the external pressures faced by Kirkuk, the threats to its territorial integrity, and the people's struggle to preserve their national identity through symbolic characters. This article aims to reveal, from a scholarly perspective, how Beyatlı's dramatic works reflect the socio-political reality of the Iraqi Turkmens, their struggle for survival, and their connection to literary identity.

Keywords: New Iraqi Turkmen Literature, Iraqi Turkmen Theatre, Kemal Beyatlı, "Düğüm", "Şafağa Doğru", Analysis.

GİRİŞ

Irak Türkmenleri, Mezopotamya coğrafyasının en kadim unsurlarından biri olarak, bölgedeki tarihsel mevcudiyetlerini VII. yüzyıla kadar dayandırmaktadır. Tarihî kaynaklar, Türklerin bölgeye ilk sistemli girişlerinin 674 yılında Emevi komutanı Ubeydullah bin Ziyad'ın beraberindeki Türk süvarileriyle başladığını teyit etmektedir (Özkan, 2009, s. 92). Bu ilk yerleşimi takiben Abbasi hilafeti döneminde Türk askerî ve idari nüfuzu genişlemiş; Selçuklu akınları, Karakoyunlu ve Akkoyunlu beylikleri ve nihayetinde 1534 yılında başlayan dört asırlık Osmanlı İmparatorluğu idaresi, Türkmen kimliğini bölgenin sosyal ve kültürel dokusunun ana omurgası haline getirmiştir (Al-Jabbari, 2021, s. 141; Hazar, 2007, s. 361). Ancak 1918 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesiyle başlayan süreç, Irak Türkmenleri için bir "kopuş" ve "azınlıklaşma" trajedisinin başlangıcı olmuştur. Modern Irak'ın kuruluşuyla birlikte Arap ve Kürtlerden sonra "üçüncü temel etnik unsur" olarak tanınmalarına rağmen, Türkmenlerin sosyal ve kültürel hakları, farklı siyasi rejimlerin konjonktürel yaklaşımları nedeniyle sürekli bir kısıtlama ve baskı döngüsüne girmiştir (Baykal & Jabbari, 2026, s. 141).

Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı, bu sosyo-politik kuşatılmışlık içerisinde sadece sanatsal bir ifade biçimi değil, aynı zamanda bir bir kültürün korunması aracı olarak işlev görmüştür. Türk dünyasıyla bağlarının fiziksel olarak kesildiği dönemlerde dahi Türkmen aydınları, yazı dillerinde Türkiye Türkçesini korumuş ve klasik Türk edebiyatı geleneğini bu coğrafyada sürdürmüşlerdir (Özkan, 2009, s. 90-91). Bu edebî mirasın en dinamik kollarından biri olan Türkmen tiyatrosu, Kerkük ve çevresinde 1920'li yıllardan itibaren profesyonel bir uyanışın izlerini taşımaktadır. 1920 yılında yayınlanan *Necme* (Yıldız) gazetesi kayıtları, tiyatronun halk nezdindeki ilk kurumsal yansımalarını belgelerken; bu sanat dalının resmî ve sistemli bir kimlik kazanması, ancak 24 Ocak 1970

tarihinde yayınlanan "Türkmenlere Kültürel Haklar Verilmesi Kararnamesi" ile mümkün olmuştur (Jabbari, 2020, s. 848; Saatçi, 2017, s. 172-174). Bu kararnameyle birlikte kurulan "Millî Türkmen Takımı", Fazıl Berber gibi isimlerin öncülüğünde Türkmenlerin toplumsal sancılarını sahneye taşımış ve tiyatroyu halkın varlığını koruma çabasının bir kürsüsü hâline getirmiştir (Baykal & Jabbari, 2026, s. 146).

Irak Türkmen tiyatrosunun bu tarihsel süreklilik arz eden sancılı sürecinin en üretken isimlerinden biri Kemal Beyatlı'dır. 1958 yılında Kerkük'ün tarihî Sarıkahya mahallesinde doğan Beyatlı, 1981 yılında Bağdat Üniversitesi Makine Mühendisliği bölümünden mezun olmuştur (Asaad, 2022, s. 15; Beyatlı, 2010, s. [Özgeçmiş]). 1991 yılında despot Saddam Hüseyin rejiminin baskıları nedeniyle Türkiye'ye iltica eden yazar, sanatsal üretimini Kerkük odağından kopmadan sürdürmüştür. Beyatlı'nın dramatik yapıtları, sadece Kerkük'ün sokaklarını veya geçmişin nostaljisini değil; 2003 sonrası Irak'ın işgali, yerli ve yabancı güçlerin çıkar çatışmaları ve Türkmen halkının maruz kaldığı asimilasyon politikalarını da analitik bir perspektifle sorgulamaktadır (Mahmoud, 2024, s. 614, 620-621).

Tiyatro yazarı Kemal Beyatlı'nın tiyatro külliyatı içerisinde "Düğüm" 2010 ve "Şafağa Doğru" 2006 başlıklı eserleri, yazarın Türkmen toplumunun sosyo-politik çıkmazlarını nasıl bir dramatik kurguyla ele aldığını göstermesi bakımından kritiktir. "Düğüm" piyesi, meta-tiyatro tekniğiyle kurgulanmış olup; bir sahnede rol paylaşımı üzerinden toplumsal hırsların, iktidar mücadelesinin ve bireysel bencilliğin yol açtığı kaosu sembolik karakterler üzerinden eleştirir (Beyatlı, 2010, s. 8-12). Öte yandan "Şafağa Doğru", Kerkük'ün petrol zenginliklerine göz diken dış güçlerin ve onlarla iş birliği yapan yerel unsurların, şehrin öz değerlerini temsil eden Nazlı ve Erdem gibi karakterlerin hayatında yarattığı trajediyi ve halkın kimliğini koruma mücadelesini dramatize etmektedir (Beyatlı, 2006, s. 11, 21). Bu çalışma, Kemal Beyatlı'nın anılan piyeslerini; Irak Türkmen tiyatrosunun tarihsel birikimi, Kerkük'ün simgesel mekân algısı ve halkın hürriyet özlemi ekseninde tahlil etmeyi amaçlamaktadır.

Kemal Beyatlı: Hayatı ve Edebî Kişiliği

Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın en üretken kalemlerinden biri olan Kemal Beyatlı, 19 Temmuz 1958 tarihinde Kerkük'ün tarihî Sarıkahya mahallesinde dünyaya gelmiştir (Asaad, 2022, s. 15; Shokor, 2025, s. 694). İlk ve orta öğrenimini Kerkük'te tamamlayan yazar, yükseköğrenimi için gittiği Bağdat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Bölümü'nden 1981 yılında mezun olmuştur (Asaad, 2022, s. 15). Beyatlı'nın hayatı, Irak'ın içinden geçtiği siyasi istikrarsızlıklar ve savaşlarla şekillenmiştir. Irak-İran Savaşı sırasında sekiz yıl boyunca cephe askerlik yapmış, ancak savaşa karşı tutumu nedeniyle 1988 yılında bir yıl boyunca askerî cezaevinde mahkûm edilmiştir (Shokor, 2025, s. 695). 1991 yılında Saddam Hüseyin rejiminin baskı ve zulmünden kaçarak Türkiye'ye iltica eden yazar, sanatsal ve siyasi çalışmalarını İstanbul merkezli olarak sürdürmeye başlamıştır (Asaad, 2022, s. 15; Mahmoud, 2024, s. 614).

Beyatlı, edebî yolculuğuna lise yıllarında şiirle başlamış ve ilk şiir kitabı olan *Kanatsız Sözcükler* 1986 yılında Bağdat'ta eski harflerle basılmıştır (Shokor, 2025, s. 696). Çok yönlü bir sanatkâr olarak şiir, öykü, roman ve tiyatro türlerinde eserler veren yazarın temel izleği, Irak Türkmenlerinin varlıklarını sürdürme mücadelesi ve Kerkük odağındaki toplumsal değişimlerdir (Asaad, 2022, s. 1-2). Eserlerinde 2003 sonrası Irak'ın işgali, yerli ve yabancı güçlerin Kerkük üzerindeki siyasi ve ekonomik emelleri ile Türkmen halkının maruz kaldığı asimilasyon politikalarını analitik bir perspektifle ele almıştır (Mahmoud, 2024, s. 614-615; Asaad, 2022, s. 331). Özellikle *Kerkük Seni Yazdım* (2008) ve *Korya Pazarı* (2009) gibi romanları, Kerkük'ün sosyo-politik dönüşümünü kurgusal bir zeminde belgeler niteliktedir (Mahmoud, 2024, s. 616; Asaad, 2022, s. 333).

Kemal Beyatlı, tiyatro türünde Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'na önemli katkılar sunmuş; toplumsal meseleleri sembolik ve metaforik bir dille sahneye taşımıştır. Bu alandaki başlıca yapıtları; *Atlas Kesilmez!..* (2004), *Şafağa Doğru* (2006) ve *Düğüm* (2010) adlı piyesleridir (Beyatlı, 2006, s. 1; Beyatlı, 2010, s. 1; Asaad, 2022, s. 16). Beyatlı'nın tiyatro eserleri, genellikle Kerkük'ün yerli ve yabancı güçler arasındaki mücadelesini anlatırken; halkın milli bilincini uyandırmayı ve varlık mücadelesini dramatize etmeyi amaçlar (Beyatlı, 2006, s. [Sunuş]; Beyatlı, 2010, s. 8-12). Yazarın sanatı, "içinden çıktığı toplumun sessiz çığlığını dünyaya duyurma" gayesiyle şekillenmiş, edebiyatı bir milli görev sahası olarak konumlandırmıştır (Asaad, 2022, s. 335; Shokor, 2025, s. 694).

Piyeslerin Kimliği

Kemal Beyatlı'nın tiyatro külliyatı, Irak Türkmenlerinin sosyo-politik gerçekliğini sahneye taşıyan en somut örnekler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada incelenen eserler, yazarın dramatik kurgudaki yetkinliğini ve toplumsal meselelere yaklaşımındaki sembolik derinliği ortaya koymaktadır.

“Düğüm”

2010 yılında İstanbul'da Kerkük Vakfı tarafından yayımlanan "Düğüm" piyesi, yazarın dramatik sanatındaki en özgün yapıtlarından biridir (Beyatlı, 2010, s. 414). Eser, teknik bakımdan meta-tiyatro (tiyatro içinde tiyatro) yöntemiyle kurgulanmıştır. Oyun, bir Anlatıcı'nın sahneye gelerek seyirciler arasından Doktor, Tacir ve Mühendis gibi belirli meslek gruplarını temsil eden karakterleri sahneye davet etmesiyle başlar (Beyatlı, 2010, s. 8-12). Piyenin ana eksenini, bu karakterlerin bir oyun kurma sürecinde "Kral" olma hırsıyla birbirlerine düşmeleri ve bireysel iktidar mücadeleleri oluşturur (Beyatlı, 2010, s. 24-29). Beyatlı, bu eserde iktidar hırsı ve bencilliğin toplumsal yapıda nasıl bir "düğüm" yarattığını ve bu kişisel tutkuların sonunda toplumsal bir yangına (kaosa) nasıl dönüştüğünü sorgulayan eleştirel bir yapı sunmaktadır (Beyatlı, 2010, s. 59-61; Asaad, 2022, s. 16).

“Şafağa Doğru”

Yazarın 2006 yılında İstanbul'da yayımlanan üç perdelik "Şafağa Doğru" adlı piyesi, doğrudan Kerkük'ün 2000'li yılların başındaki siyasi ve sosyal

atmosferine odaklanmaktadır (Beyatlı, 2006, s. 11, 466). Eser, Kerkük'ün yeraltı kaynaklarına göz diken dış güçlerin (Coni ve Mişel) kurguladığı entrikaları ve bu planlara alet olan yerel iş birlikçilerin yarattığı baskı ortamını dramatize etmektedir (Beyatlı, 2006, s. 21, 520). Piyeste Nazlı karakteri Kerkük topraklarını, onurunu ve direnişini; Erdem ise aydınlık geleceği ve hürriyet arayışını temsil eden sembolik figürler olarak kurgulanmıştır (Beyatlı, 2006, s. 13-17, 467). "Şafağa Doğru", Irak Türkmenlerinin maruz kaldığı asimilasyon ve mülksüzleştirme politikalarına karşı halkın millî bilincini diri tutmayı amaçlayan, umut ve direniş temalı bir yapıdadır (Beyatlı, 2006, s. 520; Mahmoud, 2024, s. 614).

METOD

Bu çalışma, Kemal Beyatlı'nın tiyatro eserlerini edebiyat biliminin verileri ışığında yapısal ve tematik açıdan tahlil etmek amacıyla nitel araştırma standartlarına uygun olarak yapılandırılmıştır. Araştırma süreci, metinlerin derinlemesine analiz edilmesini öngören bilimsel nesnellik ve tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde yürütülmüştür.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi ve metin merkezli çözümleme modelleri kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, insanların deneyimlerini ve tutumlarını detaycı bir yaklaşımla anlamayı, yorumlamayı ve betimlemeyi hedefleyen derinlemesine incelemelerdir. Bu bağlamda kullanılan doküman analizi, basılı veya elektronik tüm belgeleri sistemli bir şekilde incelemek ve değerlendirmek için başvurulmuş nitel bir yöntemdir (Kıral, 2020, s. 172). Bu model, incelenen piyeslerin salt birer kurgu değil, aynı zamanda Irak Türkmenlerinin sosyal ve politik tarihini yansıtan birer "edebî belge" olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Dokümanlar, topluluklara veya kültürlerle ilişkin önemli bilgiler barındıran fiziksel veriler olarak kabul edilir (Sak ve diğerleri, 2021, s. 231). Geçmiş olaylara tanıklık eden bu tür belgeler, araştırmacıların belirli konuların tarihsel kökenlerini anlamalarına ve mevcut olgulara etki eden koşulları görmelerine yardımcı olan iç görüler sunar (Kıral, 2020, s. 176).

Çalışma, yazarın eserlerindeki dramatik yapıyı ortaya koymak için yapısalcılık kuramından beslenen bir tahlil metodunu esas almıştır. Sosyal bilimlerde seçilen kuramsal çerçeveler, bilgiye ulaşma yollarını ve kullanılan araştırma yöntemlerini şekillendiren bir rehber niteliğindedir (Sak ve diğerleri, 2021, s. 229). Doküman analizi süreci, sadece metinlerin okunmasını değil, aynı zamanda verilerin eleştirel bir anlayış oluşturacak şekilde titizlikle incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Kıral, 2020, s. 172). Bu doğrultuda, incelenen eserler üzerinden nitel çözümlemeler yapılarak metinlerin derinlemesine anlamlandırılması amaçlanmıştır (Sak ve diğerleri, 2021, s. 233).

2.2. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Çalışmanın verileri, birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen çoklu dokümanların analiziyle toplanmıştır. Doküman analizi, basılı ve elektronik

materyallerin incelenmesi ve değerdendirilmesi sürecinde gerçekteşen sistemli ve bilimsel bir yöntemdir. Bu süreçte kullanılan dokümanlar niteliklerine göre iki ana gruba ayrılmaktadır. Birincil belgeler, incelenen belirli bir olayı veya durumu bizzat deneyimleyen ya da kurgulayan kişiler tarafından üretilen metinleri ifade eder. Bu araştırmada Kemal Beyatlı'ya ait "Şafağa Doğru" (2006) ve "Düğüm" (2010) piyesleri, yazarın kendi kaleminden çıkmış özgün eserler olması hasebiyle birincil kaynak niteliğindedir (Kıral, 2020, s. 173). Öte yandan, olay yerinde bulunmayan ancak birincil kaynakları derleyen veya yorumlayan kişilerin ürettiği metinler ise ikincil kaynaklar olarak tanımlanır (Sak ve diğerleri, 2021, s. 230). Araştırmada veri çeşitliliğini sağlamak amacıyla yazarın hayatı ve sanatı üzerine hazırlanmış akademik tezler ve makalelerden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda bu şekilde birden fazla kanıt kaynağının kullanılması, "veri çeşitlemesi" olarak adlandırılır ve bu yaklaşım, tek bir kaynağa dayalı potansiyel önyargıları azaltarak araştırmanın inandırıcılığını ve güvenilirliğini artırmaktadır (Kıral, 2020, s. 174; Sak ve diğerleri, 2021, s. 238).

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, nitel içerik analizi ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir. Bilimsel bir analiz süreci, verileri sadece özetlemekten öte, onları derinlemesine yorumlamayı ve anlamlandırmayı gerektirmektedir (Çarıkcı ve diğerleri, 2024, s. 127). Analiz süreci üç temel aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşama olan yapısal analizde, piyesler; olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân ve zaman unsurları bakımından parçadan bütüne doğru tasnif edilmiştir. Bu aşamada, araştırma amacına uygun analiz birimlerinin saptanması içerik analizinin temelini oluşturmaktadır (Sak ve diğerleri, 2021, s. 236). İkinci aşama olan tematik analizde, verilerdeki anlam örüntüleri tanımlanarak milli varlık ve kültürel özgürlük gibi ana temalar belirlenmiştir. İyi bir tematik analiz, verilerin yüzeysel anlamının ötesine geçerek hem örtülü hem de açık fikirleri tanımlamaya ve açıklamaya odaklanan sistematik bir süreçtir (Çarıkcı ve diğerleri, 2024, s. 129). Son aşama olan dil ve üslup incelemesinde ise metinlerde yer alan folklorik unsurlar, yazarın anlatım teknikleri ve Türkmen edebî kimliği yapısalcı bir perspektifle analiz edilmiştir. Yapısalcı bir yöntem olarak tematik analiz, toplumsal gerçekliklerin ve deneyimlerin etkilerini inceleyerek verilerin sosyal ve psikolojik yorumlarını sunmaya imkân tanımaktadır (Çarıkcı ve diğerleri, 2024, s. 127).

2.4. Geçerlilik ve Güvenirlik

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla farklı akademik kaynaklardan elde edilen bulgular birbiriyle karşılaştırılmış ve analiz sonuçları bilimsel kriterlere göre gözden geçirilmiştir. Metin içi atıflarda, birincil kaynaklardaki orijinal baskı bilgileri ve sayfa numaraları (örneğin *Düğüm* için s. 8; *Şafağa Doğru* için s. 11) aslına uygun olarak belirtilerek akademik geçerlilik pekiştirilmiştir.

Güçlü Yönler ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın güçlü yönü, Kemal Beyatlı'nın tiyatro eserlerini sadece edebî kurgu olarak değil, Irak Türkmenlerinin sosyo-politik tarihini belgeleyen canlı

tanıklıklar olarak ele almasıdır. Yazarın Kerkük'ün tarihî Sarıkahya mahallesinde doğup büyümesi ve Irak'taki baskı rejimine bizzat şahitlik etmesi, eserlerindeki gerçeklik algısını ve toplumsal laboratuvar niteliğini pekiştirmektedir (Asaad, 2022, s. 15). Beyatlı'nın poetikasında kullandığı meta-tiyatro ve sembolik dil, yerel meseleleri iktidar hırsı, vatan sevgisi ve ihanet gibi evrensel temalarla ilişkilendirerek esere derinlik kazandırmaktadır (Beyatlı, 2010, s. 8-12). Ayrıca yazarın yazı dilinde İstanbul Türkçesini korumadaki ısrarı ve eserlerine işlediği hoyrat gibi folklorik unsurlar, Türkmen kültürel kimliğinin dilsel bir direniş alanı olarak sahneye taşınmasını başarıyla belgelemektedir (Özkan, 2009, s. 90-91; Beyatlı, 2006, s. 71). Çalışma, *Düğüm* piyesi üzerinden yapılan toplumsal özeleştirici ile *Şafağa Doğru* üzerinden kurgulanan millî uyanış mesajı arasındaki diyalektik bağ kurarak edebiyatı çözüm odaklı bir "milli strateji" metni haline getirmekte ve birincil kaynaklarla desteklenen özgün verilerle akademik geçerliliğini güçlendirmektedir (Asaad, 2022, s. 16; Mahmoud, 2024, s. 614).

Çalışmanın temel sınırlılıklarından biri, Kemal Beyatlı'nın tiyatro külliyatının şiir ve roman çalışmalarına kıyasla alan yazında daha az akademik ilgi görmüş olmasıdır. Bu durum, piyeslerin, tiyatro veya sinema metnlerinin yapısal, duygusal ve tarihsel olarak çözümlenmesi, planlanması ve sahneye/ekrana hazırlanması süreci analizlerinin (Dramaturjik) büyük oranda metin merkezli kalmasına yol açmış; profesyonel sahneleme süreçleri ve seyirci tepkilerine dair verilerin kısıtlılığı nedeniyle sahne performansına yönelik yeterli kanıt toplanamamıştır (Asaad, 2022, s. 2-3; Mahmoud, 2024, s. 614). Irak'taki Türkmen tiyatrosuna dair resmî arşivlerin eksikliği ve sanatsal faaliyetlerin uzun yıllar baskı altında kalması, eserlerin tarihsel gelişim çizelgesindeki bazı boşlukların doldurulmasını güçleştirmektedir (Saatçi, 2017, s. 172-174). Ayrıca piyeslerin doğrudan 2003 sonrası Kerkük merkezli kaotik atmosfere hapsolmuş olması, bölge gerçekliğine aşina olmayan okurlar için sembolik atıfların anlaşılmasını zorlaştırabilmektedir (Baykal & Jabbari, 2026, s. 141). Son olarak, yazarın kullandığı Kerkük ağzına özgü deyim ve hoyratların standart Türkiye Türkçesi akademik kalıpları içerisinde tam karşılığını bulması dilbilimsel bir zorluk teşkil etse de, bu durumun gelecekteki disiplinler arası çalışmalarla aşılabileceği değerlendirilmektedir (Özkan, 2009, s. 102).

BULGULAR

4.1. Konu ve Tema

Kemal Beyatlı'nın tiyatro poetikası, Irak Türkmenlerinin varoluşsal sancılarını ve sosyo-politik kuşatılmışlığını merkezine alan bir tematik çeşitliliğe sahiptir. Yazar, Kahtân Hürmüzlü'nün *Burası Kerkük* piyesinde şehrin kültürel dokusunu ve günlük yaşamını Mustafa karakteri üzerinden işlemesine benzer şekilde (Jabbari, 2020, s. 849), kendi eserlerinde Kerkük'ün tarihî mirasını ve maruz kaldığı tehditleri sembolik bir dille analiz eder.

4.2.1. Düğüm: İktidar Hırsının Toplumsal Maliyeti

2010 yılında yayımlanan *Düğüm* piyesinin ana konusu, bir sahne üzerinde “Aslan Kral” adlı oyunu kurmaya çalışan farklı sosyal statülerdeki karakterlerin, kolektif bir hedef yerine bireysel iktidar arayışına girmeleridir (Beyatlı, 2010, ss. 8-12). Eserde olaylar, bir Anlatıcı’nın seyirciler arasından Doktor, Tacir ve Mühendis gibi belirli meslek gruplarını temsil eden tiplerle sahneye davet etmesiyle başlar (Beyatlı, 2010, s. 13-16). Karakterlerin her biri, toplumdaki mevkilerini gerekçe göstererek “Kral” rolünü tek başına üstlenmek istemekte; bu süreçte yaşanan statü çatışmaları, bir oyunun sergilenmesini dahi imkânsız hale getirmektedir (Beyatlı, 2010, s. 42-43).

Piyesin temel teması, kişisel hırsların ve bencilliğin toplumsal birliği felç etmesi ve bu durumun gerçek felaketler karşısında toplumu savunmasız bırakmasıdır. Karakterler sahne üzerinde suni bir koltuk kavgası verirken, dış dünyada gerçek bir yangın çıktığı haberi gelir (Beyatlı, 2010, s. 59). Beyatlı, bu alegori aracılığıyla Irak Türkmen toplumunun kendi içindeki “düğümleri” çözemediği takdirde, dışarıdan gelen tehditler (yangın) karşısında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı uyarısını yapar (Beyatlı, 2010, s. 61). Eser, bireysel tutkuların toplumsal bir yangına nasıl zemin hazırladığını sorgulayan derin bir eleştirel yapıya sahiptir.

4.1.2. Şafağa Doğru: Mülkiyet Hakları ve Millî Direniş

2006 yılında yayımlanan *Şafağa Doğru* piyesi, 2000’li yılların başındaki Kerkük atmosferinde, şehrin yeraltı kaynaklarına ve demografik yapısına yönelik saldırıları konu edinmektedir (Beyatlı, 2006, s. 11). Eserin ana eksenini, Coni ve Mişel gibi dış güçlerin, yerel iş birlikçiler (Şirzad ve Hamet) vasıtasıyla şehrin öz değerlerini ve mülkiyet haklarını temsil eden Nazlı’nın topraklarını ele geçirme çabası oluşturur (Beyatlı, 2006, s. 21-23; 30). Nazlı karakteri burada sadece bir şahıs değil, Kerkük toprağını, onurunu ve sarsılmaz millî iradeyi temsil eden sembolik bir figürdür (Beyatlı, 2006, s. 13).

Piyesin temel temaları; vatan sevgisi, mülksüzleştirmeye karşı direniş ve hürriyet umududur. Beyatlı, Kerkük’ün petrol zenginliklerine (kara altın) göz diken emperyalist güçlerin, toplumun içine “vurguncu” ve “iş birlikçi” tipler sokarak halkın birliğini nasıl bozmaya çalıştığını dramatize eder (Beyatlı, 2006, s. 76-77). Erdem karakteri ise millî bilinci ve aydınlık geleceği simgeler. Oyunun sonunda Nazlı’nın her türlü tehdit ve vaadi reddederek işgalcileri kovması, Türkmen halkının maruz kaldığı “asimilasyon” ve “kimlik kaybı” politikalarına karşı gösterilen dik duruşun bir tezahürüdür (Beyatlı, 2006, s. 79-80). Eser, karanlığın sonunda mutlaka bir “şafağın” sökeceği mesajıyla, topluma sarsılmaz bir umut aşılamaktadır.

4.2. Olay Örgüsü

Kemal Beyatlı’nın tiyatro poetikası, Irak Türkmenlerinin tarihsel trajedilerini ve sosyo-politik çıkmazlarını, klasik anlatı kalıplarını modern tekniklerle harmanlayarak sunar. Yazar, Kahtân Hürmüzlü’nün *Burası Kerkük* piyesinde görülen kronolojik ve simgesel dengeyi (Hürmüzlü, 1991, s. 8), kendi eserlerinde daha keskin bir toplumsal eleştiri ve meta-dramatik bir derinlikle

yapılandırmıştır. İncelenen her iki eser de toplumsal bir "uyanış" ve "farkındalık" yaratma amacı güden olay halkalarından oluşmaktadır.

4.2.1. Dügüm: Kaosun ve İktidar Hırsının Sahnelenışı

2010 yılında yayımlanan *Dügüm* piyesi, Aristotelesçi "illüzyon" tiyatrosunu yıkan meta-tiyatro tekniğiyle kurgulanmış, iç içe geçmiş olay halkalarından oluşur. Piyenin olay örgüsü üç temel aşamada derinleşir:

Serim ve Tiyatro-Gerçeklik Sorgusu

Piyes, bir Anlatıcı'nın boş ve mat bir sahnede seyirciyi selamlamasıyla başlar. Anlatıcı, seyircilere hitaben yaptığı monologda, tiyatro ile dış dünya arasındaki sınırları muğlaklaştırarak salonun kapılarının kilitlendiğini duyurur (Beyatlı, 2010, s. 10). Bu aşama, Kahtân Hürmüzlü'nün karakterlerinin gerçek bir yaşam hikâyesine dayanması gibi (Jabbari, 2020, s. 850), seyirciyi doğrudan bir "sorumluluk" alanına çeker.

Dügüm: "Aslan Kral" Oyunu ve Rol Çatışması

Olaylar, Anlatıcı'nın seyirciler arasından belirli meslek gruplarını (Doktor, Tacir, Mühendis ve Bayan) sahneye davet etmesiyle gelişir (Beyatlı, 2010, s. 12-22). Karakterlerin sahne üzerinde bir oyun (Aslan Kral) kurmaya çalışmaları, piyesin ana çatışmasını oluşturur. Her karakterin kendi statüsünü yücelterek "Kral" rolüne talip olması, kolektif bir oyun sergilenmesini engeller (Beyatlı, 2010, s. 35-42). Bu süreçte yaşanan absürt diyaloglar ve iktidar kavgası, toplumun ortak bir ülkü etrafında birleşememesinin alegorisidir.

Çözüm ve Trajik Farkındalık

Karakterler sahne üzerinde suni bir iktidar savaşı verirken, dış dünyada (memlekette) gerçek bir yangın çıktığı haberi gelir (Beyatlı, 2010, s. 59). Olay örgüsü, Anlatıcı'nın "Geleceğinizin düğümlerini çözmeye bakın... Her önüne gelen kendini kral sanmasın" şeklindeki didaktik uyarısıyla, karakterlerin kilitli kapılar ardındaki anlamsız çekişmelerinden sıyrılıp toplumsal felaketle yüzleşmesiyle son bulur (Beyatlı, 2010, s. 61-62).

4.2.2. Şafağa Doğru: Kerkük Ekseninde Direniş ve Umut

2006 yılında yayımlanan üç perdelik *Şafağa Doğru* piyesi, Kerkük'ün maruz kaldığı emperyalist projeleri ve bu baskılara karşı halkın milli varlığını koruma savaşını kronolojik ancak sembolik katmanlarla örülmüş bir olay örgüsüyle sunar:

1. Perde (Tehdidin Belirliği)

Piyes, Kerkük'te üç kapılı bir sokak dekorunda açılır. Nazlı ve Erdem arasındaki idealize edilmiş aşk, şehrin üzerindeki belirsiz korku atmosferiyle iç içe geçer (Beyatlı, 2006, s. 11-13). Bu perdede dış güçlerin (Coni ve Mişel) yerel iş birlikçiler (Şirzad ve Hamet) üzerinden Nazlı'nın topraklarını (Kerkük'ün yer altı zenginliklerini) ele geçirme planları sahnelenir (Beyatlı, 2006, s. 21).

2. Perde (Baskı ve İhanetin Tırmanışı)

Olaylar, iş birlikçi karakterlerin Nazlı ve ailesi üzerindeki baskıyı artırmasıyla tırmanır. Şirzad ve Hamet, Nazlı'yı mülkiyetinden vazgeçirmek için rüşvet, tehdit ve silahlı gözdağına başvururlar (Beyatlı, 2006, s. 49-51). Bu bölüm,

toplum içindeki bölünmelerin dış güçler tarafından nasıl manipüle edildiğini gösteren bir aksiyon dizisidir.

3. Perde (Uyanış ve Kovulma)

Final perdesinde, Nazlı kendisine sunulan suni vaatleri ve iş birliği tekliflerini kesin bir dille reddeder. Olay örgüsü, iş birlikçilerin birbirine düşmesi ve Nazlı'nın sahnede tek başına kalarak emperyalist güçleri şehirden kovmasıyla zirveye ulaşır (Beyatlı, 2006, s. 76-79). Piyes, Nazlı'nın "Mutlaka şafak sökecek... Şafağın pırıltılı nuruyla Erdem'ime kavuşacağım" repliğiyle, karanlığın sonunda mutlaka bir aydınlığın (hürriyetin) geleceği mesajıyla biter (Beyatlı, 2006, s. 80).

Beyatlı'nın her iki eseri de toplumsal meseleleri bireysel hayatlar üzerinden sahneye taşınması bakımından Irak Türkmen edebiyatında "tarihî bir belge" ve "millî varlığı korumada mücadele aracı" niteliği taşımaktadır (Asaad, 2022, s. 16; Mahmoud, 2024, s. 614).

4.3. Şahıs Kadrosu

Kemal Beyatlı'nın tiyatro poetikasında şahıs kadrosu, bireysel özelliklerden ziyade toplumsal sınıfları, siyasi eğilimleri ve etik değerleri temsil eden alegorik bir derinliğe sahiptir. Kahtân Hürmüzlü'nün *Burası Kerkük* piyesinde karakterlerin "özel ad, yaş, tip ve mesleklerine göre" tasnif edilmesi gibi (Jabbari, 2020, s. 851), Beyatlı da karakterlerini belirli sembolik roller etrafında kurgular.

4.3.1. Düşüm: Alegorik Meslek Grupları ve İktidar Hırsı

Düşüm piyesi, karakterlerin isimlerinden ziyade mesleki statüleriyle tanımlandığı, tiplendirmeye dayalı bir şahıs kadrosuna sahiptir. Bu tiplendirmeler, toplumun farklı katmanlarındaki iktidar mücadelesini ve ortak bir paydada buluşamama sorunsalını dramatize eder:

Anlatıcı: Oyunun merkezî figürüdür. Bir "yol gösterici" ve "ara bulucu" rolü üstlenerek tiyatro ile seyirci arasındaki dördüncü duvarı yıkar (Beyatlı, 2010, s. 8-11). Toplumun sağduyusunu temsil ederken, karakterlerin hırslarını dizginlemeye çalışır.

Doktor: Sosyal statüsüne dayanarak "Kral" rolüne talip olan, statücü bir tipi temsil eder (Beyatlı, 2010, s. 12, 41). Onun için iktidar, bir karizma ve saygınlık aracıdır.

Tacir: Tamamen çıkar odaklı bir karakterdir. Kingship (Krallık) meselesini bile bir kâr-zarar hesabı ve komisyon meselesine indirger (Beyatlı, 2010, s. 13, 50). Toplumdaki maddeci yozlaşmanın alegorisidir.

Mühendis: Akıl ve mantık üzerine vurgu yapan ancak hırslarından arınamamış bir tiptir (Beyatlı, 2010, s. 16, 51). Her şeyi "hesap ve plan" dahilinde çözmeye çalışırken kendi iktidar alanını korumaya çalışır.

Bayan: Toplumun kadın unsurlarını temsil eder. Krallık oyununa "Kraliçe" rolüyle dâhil olarak statü mücadelesinde yerini alır (Beyatlı, 2010, s. 22-25).

Seyirci: Meta-tiyatro tekniği gereği, oyunun içine pasif bir unsurdan aktif bir eleştirmene dönüşerek katılır (Beyatlı, 2010, s. 29).

4.3.2. Şafağa Doğru: Simgesel Karakterler ve Milli Direniş

Şafağa Doğru piyesinde şahıs kadrosu, Kerkük'ün maruz kaldığı işgal ve iç ihanet süreçlerini yansıtan net bir kutuplaşma (direnişçiler-işgalciler-iş birlikçiler) üzerine kuruludur:

Nazlı: Piyesin ana kahramanıdır. Kerkük topraklarını, namusunu ve sarsılmaz milli iradeyi temsil eder (Beyatlı, 2006, s. 13). Dış güçlere ve iş birlikçilere karşı gösterdiği dirençle, şehrin öz değerlerinin koruyucusu konumundadır.

Erdem: Aydınlık geleceği, hürriyet idealini ve milli bilinci simgeler (Beyatlı, 2006, s. 17). Nazlı ile olan aşkı, vatan sevgisiyle iç içe geçmiştir.

Coni ve Mişel: Şehrin yeraltı kaynaklarına (petrol) göz diken dış müdahaleci güçleri temsil ederler (Beyatlı, 2006, s. 21). Stratejik planlar yaparak yerel unsurları birbirine düşürmeyi hedeflerler.

Hamet ve Şirzad: Maddi çıkar ve korku nedeniyle dış güçlerle iş birliği yapan yerel "iş birlikçi" tiplerdir (Beyatlı, 2006, s. 29, 32, 413). Toplumun içindeki mülksüzleşme ve kimlik kaybının somut örnekleridir.

Şekerci: Sokak satıcısı tiplmesiyle halkın içinden bir ses olarak hoyratlar üzerinden kültürel hafızayı ve toplumsal trajediyi dile getirir (Beyatlı, 2006, s. 29, 71).

Gülnaz: Nazlı'nın annesi olarak geleneksel yapıyı ve ailenin korunmasını temsil eder (Beyatlı, 2006, s. 11, 41). Sonuç olarak Beyatlı, her iki piyesinde de karakterlerini Irak Türkmen coğrafyasının sosyo-politik gerçekliğine uygun prototipler olarak kurgulamış; onları birer bireyden ziyade toplumsal birer "ayna" haline getirmiştir (Asaad, 2022, s. 16; Mahmoud, 2024, s. 614).

4.4. Mekân ve Zaman

Kemal Beyatlı'nın dramatik yapıtlarında mekân ve zaman unsurları, sadece olayların geçtiği birer fon değil, Irak Türkmenlerinin sosyo-politik gerçekliğini ve varoluş mücadelelerini yansıtan sembolik katmanlar olarak işlev görür. Kahtân Hürmüzlü'nün *Burası Kerkük* piyesinde mekânın "daima sabit ve Kerkük" olması gibi (Jabbari, 2020, s. 854), Beyatlı da eserlerinde Kerkük'ü ya doğrudan somut bir uzam olarak ya da evrensel bir kaosun alegorik bir sahnesi şeklinde kurgular.

4.4.1. Düşüm: Soyut Uzam ve Sınırlı Zaman

Düşüm piyesi, mekân tasarımı bakımından Beyatlı'nın en özgün ve minimalist yaklaşımını sergiler. Eser, somut bir coğrafi yer işaret etmekten ziyade, meta-tiyatral bir derinlik sunan "boş bir sahne" üzerine kurgulanmıştır:

Mekân: Oyun, birkaç iskemle ve gelişigüzel atılmış ahşap direklerin bulunduğu, tam karanlık olmayan ancak "mat bir renge bürünmüş" belirsiz bir sahnede geçer (Beyatlı, 2010, s. 8). Sahnenin neyi veya nereyi andırdığının tam olarak belli olmaması, olay örgüsündeki iktidar hırslarının ve toplumsal kaosun herhangi bir coğrafyaya hapsedilmeden evrensel bir boyutta tartışılmasına imkân tanır. Mekânın belirsizliği, karakterlerin içine düştüğü "düşümü" daha da belirginleştirir.

Zaman: Piyeste zaman algısı soyut ve sınırlıdır. Oyunun başında zamanın "kuşluk vakti" olduğu belirtilse de (Beyatlı, 2010, s. 8), oyunun akışı karakterlerin sahne üzerindeki tartışma ve rol paylaşma süresiyle sınırlıdır. Meta-tiyatro tekniği gereği, oyunun süresi ile temsil edilen zaman iç içe geçer. Ancak dış dünyadan gelen "yangın" haberiyle birlikte, bu soyut zaman dilimi trajik bir gerçekliğe ve toplumsal bir kırılma anına dönüşür (Beyatlı, 2010, s. 59).

4.4.2. Şafağa Doğru: Simgesel Kerkük ve 2000'li Yıllar

Şafağa Doğru piyesi, mekân ve zaman kullanımı bakımından *Düğüm*'e göre daha somut ve tarihsel bir zemine oturmaktadır. Eser, doğrudan Kerkük'ün kimlik mücadelesine odaklanır:

Mekân: Piyes, doğrudan "Kerkük'te bir sokakta" geçer (Beyatlı, 2006, s. 11). Sahne dekoru, her biri bir evi andıran "üç kapılı bir sokak" olarak tasarlanmıştır. Bu üç kapı, Kerkük'ün mahalle kültürünü ve halkın mülkiyet haklarını simgelerken; sokağın ortasındaki elektrik direği ve sokak lambası, şehrin günlük yaşamına dair gerçekçi bir atmosfer yaratır (Beyatlı, 2006, s. 11). Mekân, Nazlı'nın (toprak/onur) dış güçlere karşı savunduğu kaleyi temsil eder.

Zaman: Eserde zaman dilimi olarak "2000'li yılların başı" açıkça işaret edilir (Beyatlı, 2006, s. 11). Bu dönem, Irak'ın işgali ve Kerkük üzerindeki demografik/siyasi baskıların zirveye ulaştığı kritik bir tarihsel kesittir. Oyunun olay örgüsü öğle saatlerinde başlar (Beyatlı, 2006, s. 11) ve sembolik bir "şafak" beklentisiyle sona erer. Eserin adında da yer alan bu "şafak" kavramı, karanlık baskı döneminin bitişi ve hürriyete olan umudu temsil eden zamansal bir metafordur (Beyatlı, 2006, s. 80).

Beyatlı, her iki piyesinde de zamanı ve mekânı, Türkmen toplumunun yaşadığı sıkışmışlığı ve kurtuluş arayışını dramatize etmek için ustalıkla kullanmıştır (Asaad, 2022, s. 16; Mahmoud, 2024, s. 614).

4.5. Dil ve Üslup

Kemal Beyatlı'nın dramatik metinleri, Irak Türkmen edebiyatının dilsel muhafazakârlığı ile modern anlatım tekniklerinin sentezlendiği özgün bir sahne dili sunmaktadır. Yazar, eserlerinde Kerkük Türkmenlerinin günlük konuşma dilinin otantik yapısını korurken, aynı zamanda Türkiye Türkçesinin yazı dili imkânlarını bir "milli kimlik muhafazası" aracı olarak kullanmaktadır (Özkan, 2009, s. 90-91). Beyatlı'nın dili, halkın geniş kesimleri tarafından kolayca anlaşılabilir seviyede saf, açık ve akıcı bir karakter sergilemektedir (Asaad, 2022, s. 16).

4.5.1. Şafağa Doğru: Folklorik Derinlik ve Hoyrat Estetiği

Şafağa Doğru piyesinde dil, sadece bir iletişim vasıtası değil, Kerkük'ün kültürel hafızasını belgeleyen folklorik bir hazine olarak kurgulanmıştır. Yazar, Irak Türkmen kültürünün en simgesel ögesi olan hoyratları piyesin dokusuna ustalıkla yerleştirerek eserin milli ruhunu pekiştirmiştir (Jabbari, 2020, s. 855). Piyenin 11. tablosunda, karakterler arasındaki diyaloglarda "Sini Zarf" gibi geleneksel oyunlara ve "Reşe Küle Raza" gibi meşhur halk sanatçılarına yapılan

atıflar, Türkmenlerin edebiyat ve musikiyle iç içe geçmiş sosyal yaşantısını somutlaştırmaktadır (Beyatlı, 2006, s. 547). Bu folklorik öğelerin kullanımı, piyesin kronolojik akışı içinde halkın "şafak" beklentisini ve direniş azmini ifade eden ritmik ve metaforik bir üslup yaratmaktadır (Al-Jabbari, 2021, s. 146).

4.5.2. Düğüm: Meta-Tiyatral İroni ve Sorgulayıcı Ton

Düğüm piyesi, teknik olarak meta-tiyatroya dayandığı için *Şafağa Doğru*'ya kıyasla daha soyut, ironik ve sorgulayıcı bir dil üzerine inşa edilmiştir. Eserin dilsel karakteristiğini, Anlatıcı'nın seyirciyle kurduğu doğrudan diyaloglar ve "dördüncü duvarı" yıkan iğneleyici monologlar belirlemektedir (Beyatlı, 2010, s. 8-11). Beyatlı, karakterleri (Doktor, Tacir, Mühendis) birer bireyden ziyade toplumsal statüleri temsil eden "tipler" olarak kurguladığı için üslup da bu tiplerin maskelerini düşürmeye yönelik eleştirel bir işlev üstlenir (Qaeton, 2025, s. 103). Karakterlerin "Aslan Kral" rolünü kapmak için girdikleri iktidar yarışında kullanılan absürt ve ironik dil, toplumun içine düştüğü "anlaşamama" ve "bencillik" düğümünü gözler önüne serer (Beyatlı, 2010, s. 35-42). Oyunun sonunda gelen yangın haberiyle birlikte bu ironik ton, toplumsal felaket karşısında trajik bir farkındalık yaratan didaktik bir uyarıya dönüşür (Beyatlı, 2010, s. 61).

Sonuç olarak her iki piyes de Beyatlı'nın, Irak Türkmen coğrafyasının sosyo-politik gerçekliğini hem geleneksel hem de modern dilsel araçlarla sahneleme başarısını ortaya koymaktadır (Mahmoud, 2024, s. 614).

TARTIŞMA

Çalışmamızda elde edilen ilk temel bulgu, Kemal Beyatlı'nın dramatik yapıtlarının Irak Türkmenlerinin varoluş mücadelesini salt bir kurgu olmanın ötesine taşıyarak estetik bir milli direniş alanı haline getirdiğidir. Alan yazındaki kaynaklar bu bulgumuzu destekler nitelikte olup, Beyatlı'nın eserlerinin içinden çıktığı toplumun yaşadığı asimilasyon, baskı ve sürgün süreçlerini lirik bir dille yansıttığını ve özellikle 2003 sonrası Irak'ın kaotik atmosferini "tarihî bir belge" niteliğinde sunduğunu teyit etmektedir (Asaad, 2022, s. 15; Mahmoud, 2024, s. 614). Kaynaklarda vurgulandığı üzere, yazarın sanatı toplumunun sessiz çılgınlığını dünyaya duyurma gayesiyle şekillenmiş ve edebiyatı bir "millî mücadele sahası" olarak konumlandırmıştır.

İncelememiz sonucunda ulaştığımız bir diğer önemli bulgu, *Düğüm* piyesinin meta-tiyatro tekniğini kullanarak bireysel statü hırslarının ve bencilliğin toplumsal birliği nasıl felç ettiğini alegorik bir "yangın" felaketiyle somutlaştırmasıdır. İlgili literatürdeki bulgular, bu eserin tiyatro içinde tiyatro kurgusuyla toplumsal rolleri derinlemesine sorguladığını ve karakterlerin (Doktor, Tacir, Mühendis) tiplendirmeler üzerinden girdikleri iktidar kavgasının, toplumun ortak bir ülkü etrafında birleşmemesinin bir yansıması olduğunu belirtmektedir (Beyatlı, 2010, s. 8-12; Qaeton, 2025, s. 103). Bu bağlamda eser, bireysel hırsların toplumsal bir "düğüm" yarattığına dair trajik bir farkındalık sunmaktadır.

Piyeslerin mekân ve zaman kullanımına dair bulgumuz, Şafağa Doğru eserinde mekânın doğrudan Kerkük sokakları olarak seçilmesinin, şehrin öz değerlerini (Nazlı karakteri üzerinden) dış müdahalelere karşı savunulan bir kale haline getirdiğidir. Kaynaklarda yer alan veriler, Irak Türkmenlerinin tarihsel süreçte Kerkük'ü sadece bir coğrafi uzam değil, adeta "millî kimliğin sarsılmaz kalesi" ve yaşayan bir karakter olarak gördüklerini doğrulamaktadır (Saatçi, 2017, s. 172-174). Eserdeki "şafak" metaforu, kaynaklarda belirtilen Türkmenlerin modern Irak tarihindeki mülksüzleştirme ve kimlik kaybı politikalarına karşı besledikleri "hürriyet ve aydınlık gelecek" umuduyla tam bir paralellik göstermektedir (Baykal & Jabbari, 2026, s. 141; Jabbari, 2020, s. 854).

Son olarak dil ve üslup üzerine yaptığımız incelemede ulaştığımız bulgu, Beyatlı'nın hoyrat gibi folklorik unsurları modern tiyatro teknikleriyle harmanlayarak dilsel bir direniş alanı oluşturduğudur; yazarın akıcı Türkçesi halkın milli şuurunu diri tutma işlevi görmektedir. Kaynaklardaki bulgular, Irak Türkmen edebiyatında hoyratların halkın öz dili ve kimliğiyle olan sarsılmaz bağını vurgularken, Türkmen aydınlarının İstanbul Türkçesini bir "dilsel direniş" olarak koruma geleneğine işaret etmektedir (Özkan, 2009, s. 90-91; Bayatlı, 2018, s. 63). Beyatlı'nın eserlerinde görülen bu dil hassasiyeti, literatürde belirtilen "millî kimliği muhafaza etme ve edebî mirası gelecek nesillere taşıma" sorumluluğuyla örtüşmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, çağdaş Irak Türkmen edebiyatının ve tiyatrosunun öncü isimlerinden Kemal Beyatlı'nın "Düğüm" 2010 ve "Şafağa Doğru" 2006 adlı piyesleri, Irak Türkmenlerinin varoluş mücadelesi ve sosyo-politik gerçekliği ekseninde tahlil edilmiştir. İncelememiz neticesinde ulaştığımız en temel bulgu, Beyatlı'nın tiyatro sanatını sadece estetik bir dışavurum aracı olarak değil, aynı zamanda toplumun içsel zaaflarını teşhis eden ve dış tehditlere karşı millî bilinci diri tutan bir "uyarı kürsüsü" olarak konumlandığıdır. Yazarın mühendislik bilgi ve deneyiminden gelen analitik bakış açısı, dramatik kurgularında Kerkük'ün tarihsel sancılarını ve güncel politik açmazlarını bir "toplumsal gözlemevi" titizliğiyle işlemesini sağlamıştır.

Çalışmamızın Düğüm piyesi üzerindeki bulguları, eserin meta-tiyatro tekniği vasıtasıyla Irak Türkmen toplumunun "içsel düğümlerine" odaklandığını göstermektedir. Beyatlı, bu eserinde herhangi bir dış düşmana gerek kalmaksızın, bireysel hırsların, koltuk sevdasının ve statü kavgalarının bir toplumu nasıl felç edebileceğini alegorik bir dille ortaya koymuştur. Karakterlerin sahne üzerinde kurmaya çalıştıkları "Aslan Kral" oyununda birleşememeleri, aslında toplumun ortak bir millî ülkü etrafında kenetlenememesinin trajik bir yansımasıdır. Oyunun sonunda dış dünyada başlayan yangın, kilitli kapılar ardında birbirini yiyen karakterlerin geç kalmış farkındalıklarını simgelerken; yazarın "kendi düğümlerinizi çözün" mesajı, toplumsal birliğin hayatiyetine dair sert bir ikaz niteliği taşımaktadır.

“Şafağa Doğru” piyesine dair elde ettiğimiz bulgular ise, yazarın odağını bu kez "dış tehditlere" ve Kerkük'ün mülkiyet haklarına yönelttiğini belgelemektedir. Eserin doğrudan Kerkük sokaklarında geçmesi ve 2003 sonrası işgal atmosferini yansıtmaması, piyese "tarihî bir belge" niteliği kazandırmıştır. Nazlı karakterinin temsil ettiği "Kerkük toprağı ve onuru", Coni ve Mişel gibi emperyalist figürler ile Şirzad ve Hamet gibi yerel iş birlikçilerin kuşatması altındadır. Ancak Beyatlı, bu karanlık tabloda "şafak" metaforunu kullanarak direnişin ve umudun altını çizmiştir. Nazlı'nın sahnede tek başına kalarak işgalcileri kovması, halkın millî iradesinin her türlü kirli projeden daha güçlü olduğuna dair sarsılmaz bir inancı temsil etmektedir.

Dil ve üslup açısından ulaştığımız bulgu, Kemal Beyatlı'nın İstanbul Türkçesini bir "yazı dili kalesi" olarak muhafaza ederken, eserin dokusuna serptiği hoyratlar ve yerel motiflerle örneğin, sini-zarf oyunu vb. halkın kültürel belleğini sahneye taşıdığıdır. Bu tutum, 1918 sonrası Irak Türkmenleri için bir "dilsel direniş" geleneğinin devamı niteliğindedir. Yazar, açık ve akıcı üslubuyla seçkinlere hitap eden bir tiyatro dili kurmak yerine, toplumun her kesimine hitap eden, uyandıran ve düşündüren bir lisanı tercih etmiştir.

Kemal Beyatlı'nın her iki piyesi de Irak Türkmen edebiyatında hem sanatsal bir yetkinlik örneği hem de millî bir manifesto olarak kabul edilmelidir. Düğüm ile toplumun iç dünyasındaki "bencillik yangınına" su dökmeye çalışan yazar, Şafağa Doğru ile dış dünyadaki "işgal karanlığına" karşı hürriyetin şafağını müjdelemiştir. Bu çalışma, Beyatlı'nın dramatik yapıtlarının, Kerkük'ün tarihsel kimliğini koruma ve Türkmenlerin sesini dünyaya duyurma noktasında vazgeçilmez bir edebî miras olduğunu tescillemektedir.

KAYNAKLAR

- Al-Jabbari, R. A. J. (2021). *Irak Türkmen Romanları Üzerine Bir İnceleme (1915-2018)* [Doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asaad, H. A. (2022). *Kemal Beyatlı'nın Hikâye ve Romanlarında Yapı ve İzlek* [Yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayatlı, N. Y. (2018). Irak Türkmenleri Arasında Muharrem Ayı Ritüelleri Çerçevesinde Oluşan Sözlü Halk Edebiyatı Ürünleri ve bu Ürünlerin Geleneksel Anlatıcıları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (86), 63-81. DOI: <https://doi.org/10.31624/tkhabvd.2018.3>
- Baykal, Z., & Jabbari, R. A. J. (2026). Social and Cultural Rights Granted to Turkmen in The Modern History of Iraq. *Twejer*, 9(1), 140-157. DOI: <https://doi.org/10.31918/twejer.2691kpf.05>
- Beyatlı, K. (2006). *Şafağa Doğru*. İstanbul: Kerkük Vakfı.
- Beyatlı, K. (2010). *Düğüm*. İstanbul: Kerkük Vakfı.
- Beyatlı, K. (2013). *Kerkük'te zaman*. Kerkük Vakfı.
- Çarıkcı, K., Meral, H., Berkil, S., Çalışır, A., Önala, L. ve Arslan, Ö. (2024). Nitel araştırmalarda tematik analiz. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10(37), 127-140. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10509707>

- Hazar, M. (2007). Irak Türkmenlerinin dünü ve Türkçesi. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 360-370.
- Hürmüzlü, K. (1991). *Burası Kerkük*. (Akt. Rawyar Jabbari). Kerkük.
- Jabbari, R. (2020). Kahtân Hürmüzlü'nün Burası Kerkük adlı otograf piyesi üzerine bir inceleme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(30), 848-859. DOI: <https://doi.org/10.12981/mahder.698027>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 170-189.
- Mahmoud, S. S. (2024). A study of sentences in terms of meaning in the novel "I Wrote You, Kerkük" by Kamal Bayatli. *Kerkük University Journal of Humanities Studies*, 19(2), 614-631. DOI: <https://doi.org/10.32894/1911-019-002-050>
- Özkan, N. (2009). Irak Türk edebî dilinin tarihî gelişimi. *Turkish Studies*, 4(8), 89-107.
- Qaeton, D. O. F. (2025). *Çağdaş Irak-Türkmen hikâyesi üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saatçi, Ö. (2017). Irak Türkmenlerinin ana dilleri Türkçeyi ve Türk kimliğini yaşatma süreçleri. *Uluslararası Ortadoğu Kongresi Dil, Tarih ve Edebiyat Bildiriler Kitabı*, 1, 172-202.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. DOI: <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>.
- Shokor, G. S. (2025). Kemal Beyatlı'nın "Cemal'im" ve "Ben Yaşamayı Sevmiştim" şiirlerinin analizi. *Journal of Kerkük University Humanity Studies*, 20(1), 694-713. DOI: <https://doi.org/10.32894/1992-1179.2025.20.01.01.25>